

Holland's muze

J.J.L. ten Kate

bron

J.J.L. ten Kate, *Holland's muze*. C. van der Post Jr., Utrecht 1843

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/kate001holl01_01/colofon.php

© 2017 dbnl

Voorbericht.

Het huidige dichtstuk is het aanwezen verschuldigd aan een verschijnsel op het gebied der Letterkunde ook ònzes Vaderlands, 'twelk geen oplettend oog ontgaan kan.

Wy bedoelen de zich meer en meer openbarende onverschilligheid des grooten Publieks voor de eens zoo gevierde Poëzy, een onverschilligheid die gelijken tred schijnt te houden met de groeiende geestdrift voor haar zuster de Toonkunst, de Koningin onzer dagen⁽¹⁾.

Reeds voor eenige jaren schreef de beroemde en beruchte HEINRICH HEINE uit Parijs, en ditmaal gevoelde de zoon van 't jonge Duitschland⁽²⁾ juist:

'Sedert eenigen tijd verzet zich iets in mij tegen al wat gebonden stijl is, en zoo als ik hoore, ontwaakte by menigen tijdgenoot een gelijke tegenzin. Wellicht vindt die daarin zijn oorzaak, dat er in schoone vaerzen al te veel gelogen is geworden, en de waarheid nu bang is, in een metrisch gewaad te verschijnen.'⁽³⁾

Immers zoo de laatste gissing wat algemeen, wat vague daar heen geworpen zij, toch is het onmiskenbaar, dat gezond gevoel en waarheid in onze huidige vaerzen, en masse, meest al vergeefs gezocht worden. - Men is tegen het voetstuk van groote mannen op geklommen; men heeft zich af gemarteld, om, aan de voeten der reusachtige standbeelden, hunne pose na te bootsen, hunne uitdrukking na te wringen. Men heeft, met veronachtzaming, met verwoesting van eigen subjectiviteit, (zoo er die al ware) die van anderen de zijne gehuicheld, met al de oppervlakkigheid en al de onverstandige keuze der navolging. Men heeft vergeten, (om niet te zeggen men heeft niet geweten) dat het streven van den echten Kunstenaar daar heen strekt, om zich-zelf en geheel zich-

(1) Aller lezens waardig zijn KLIKSPAANS opmerkingen omtrent deze laatste in zijn meesterlijke type: *semper crescendo*.

(2) God lof! nu ook reeds weêr verouderd en stervend.

(3) In de voorrede van zijn *Buch der Lieder* (Hamburg, 1837); een doorgaand lied des Ongeloofs, vol van de beurtelingsche bitterheid en spotterny, weemoed en sarcasme der wanhoop.

zelf te zijn by (men vergeve ons het geparodiëerde kunstwoord, maar het drukt onze bedoeling krachtigst en duidelijkst uit), by de grootste objectiviteit.

Zoo heeft men ten onzent, (iets later dan by onze naburen, want ook het festina lente deelt by ons tegenwoordig in de verkeerde toepassing, waaronder veel voortreffelijks van ouden en nieuwen adel gebukt gaat) om ons by een drietal te bepalen⁽¹⁾, LAMARTINE, HUGO en BYRON, met den tegenovergesteldsten wil, geparodiëerd.

Men heeft in het lood van den eerste goud gezien, in zijn onbestemde sentimentaliteit waarachtig gevoel, in zijn godsdienstigheid Christendom, in zijn mystieke duisternis diepte! Zelfs de JOCELYN en de Chûte d'un Ange, latere en meer ontwikkelde manifestatiën van het gedrochtelijk stelsel van den Franschman, hebben by ons fureur gemaakt, vertalers en navolgers gewekt. Slechts enkele stemmen (stemmen βωῶντος ἐν νῆ ἑρήμῳ, want de Mode moest uit woeden en heeft het, God lof!) verhieven zich tegen de eerdienst van een onchristelijken en onnationalen Genius. Onze Poëetendrom middelerwijl juichte met een onzer begaafdste jongeren hem toe als:

'Den vromen Pelgrim onzes tijds,'

en niemand hunner had een oog voor de Oostersche zinnelijkheid en het Mahomethaansch fatalisme, welke reeds lang dat dichtelijk bestaan hadden vernietigd, waar nu niets meer in woont dan godvruchtlooze aanbidding, openbaringlooze godsdienst, doodsch pantheïsme!

Evenzeer, ja erger, heeft men ook VICTOR HUGO en vooral BYRON op den pedestal der navolging geheeschen. Men heeft er niet aan gedacht, dat deze, by al hun gebreken, toch de deugd der individualiteit bezaten; dat er, midden in hun dwalingen, waarheid was, omdat zy schreven wat ze gevoelden, zich schilderden gelijk ze waren. Men heeft vergeten, dat juist hierin het piquante, ik mag zeggen de magneet, ligt, die hen door alle eeuwen, zoo geen bewondering, ten minste belangstelling, tot zich zal doen trekken. Men heeft zich, met aanmatiging van al de aanmatigingen van den Genie, maar zonder ééne zijner gaven, te midden eener valsche, verdraaide, elders afgeziene levensbeschouwing, op den thron gezet; men heeft geacteerd (want anders mag het niet heeten) voor een miskende grootheid, voor verraden vriend, belogen minnaar, bedrogen gade, voor menschenhater, ja, des noods voor renegaat en mauvais sujet. En die autheurs waren dikwijls de te vredenste menschen, die, zonder kreun, een Hollandsch stil-leventjen leiden en te goedhartig waren om een dier, laat staan een mensch leed te doen. Dikwijls zelfs waren ze méér, en vonkelde er werkelijk een sprank der echte Muze in hun aderen. Maar alle handen droegen meê naar het altaar der Mode. Het vervelendste, het nietigste harer kinderen, het berijmd Verhaal, ontstond en kroop, onder daverend handgeklap, al onze zoogenaamd kunstlievende en letter-

(1) En om vooral van het bastert-minnedicht à la MOORE niet te gewagen.

kundige genootschappen⁽¹⁾ rond. - Intusschen moest die belangstelling by 't groote Publiek, (die niet veel meer was dan onze bekende zucht voor al wat vreemd en uitheemsch is) toen de prikkel der nieuwhed begon te verstompen, weldra haar toppunt bereiken. Dat Publiek ontsloot meer de oogen, naarmate de wansmaak toenam, en een jonge, krachtvolle (zij het dan soms eenzijdige) kritiek haar stem verhief. En dat kon niet anders: 'kunst is weelde, en ons volk een verstandig volk: van daar zijn keurigheid op alles, wat niet tot de volstrekte behoeften behoort. Er is nog iets: men moet ten onzent zeer geniaal zijn, om langer op de versleten hobby horses der poëeten te mogen rijden; om een luisterend oor te vinden voor de klachten over de ellenden der wereld; voor de verkondiging van het besef hoe hoog de Dichter boven deze verheven is; voor de ontboezeming der smart over verloren, gestorven of verflaauwde idealen.'⁽²⁾

Zoo zijn dan nu de modegenres der laatste twintig jaren volkomen verouderd en versleten; en de onverschilligheid, waarvan we in het begin dezer regelen spraken, wint met elken dag veld.

En nu onze Dichters? Zien zy den veel beteekenenden wenk? Begrijpen zy de eischen van den tijd? Gevoelen zy, welke snaar aangeslagen moet worden, om by de meer en meer practische richting onzer dagen, de poëzy uit haar verval op te beuren? Is er reactie, is er kracht, is er wil, is er bewustheid? Helaas, de talrijke dichtbondels en de talrijker almanakmengelingen geven telkens een bedroevender antwoord. Het is waarlijk verbazend, hoe een byna dagelijks aangroeiend heirleger van halve, vierde, achtste en zestiende poëeten, alle op hetzelfde aanbeeld slaande, er in schijnen te wedijveren, om de apathie der menigte tot tegenzin, tot walging te doen overslaan. By al die eentonigheid is er een volslagen gebrek aan dat vaste doel en beginsel, aan die gemeenschappelijke basis, aan die hoogere éénheid, die we, by de grootste verscheidenheid, overal en altijd daar ontmoeten, waar de Letteren heur hoogsten bloei bereikten, en zonder welke alle kunst moet vervallen⁽³⁾. Die éénheid zoû, naar de behoefte ook ónzer eeuw! niets anders kunnen wezen, dan een waarachtig geloovig Christendom. GÖTHE zelfs (de Spinozist, het in zaken van openbaring eeuwig ijskoude Weltkind, zoo als de vroomme LAVATER hem noemde,) gevoelde de kracht van dat Christendom, als hy, zich-zelf ten spijt, bekennen moest, dat 'de Christelijke religie een zelfstandige macht is, waaraan de gezonken en lijdende Menschheid zich altijd

(1) Wanneer toch verdwijnen eens deze nakleefsels van den zuurdeessem uit de laatste helft der vorige eeuw?

(2) DE GIDS, Boekbeoord. 1838, bladz. 111.

(3) Heerlijk is deze gedachte ontwikkeld door den geloovigen en veel begaafden G. DE FELICE in zijn *Beroep van een Christen, aan de letterkundigen onzer dagen gericht*, waarvan verleden jaar, onder toezicht van den WelEerw. Heer LUBLINK WEDDIK, door den Boekverkooper PORTIELJE, te Amsterdam, een vloeiende vertaling bezorgd is. O mocht die hemelsche stem tot ieders ooren komen, in ieders harte dringen! Zy kan niet genoeg gehoord worden.

weder van tijd tot tijd opgericht heeft; en met hoeveel recht kunnen wy deze waarheid toepassen op een der schoonste gaven, dier Menschheid van boven geschonken: de Poëzy! de, helaas! gezonken en lijdende Poëzy! - Dat Christendom (we spreken hier niet van zedelijkheid, die het Heidendom ook bezit, noch van gemoedelijkheid, die op lang na geen Geloof is), dat echte Christendom, waarvan CHRISTUS Zoendood het eenige middenpunt uitmaakt, dat juist is het, wat der Dichtkunst onzer dagen ontbreekt. En doet nu al de echte Muze een enkelen maal de welluidende vleugelen als ter hemelvlucht ruischen, de Menigte hoort het niet, de Menigte wil het niet hooren: zy is over verzadigd, zy wendt zich om en ze neuriet een aria, en ze roept: 'Muzyk! en ze zet de Opera op de triumfkar, en ze lauwriert een LIZT om een vioolgalm en afgodeert een STRAUSS om een wals! - Zoo is de eerste tred gedaan tot ontzenuwing eener natie, die eenmaal, krachtig naar ziel en lichaam, een muskel was van Europa; zoo wordt ze voortgetrokken naar de wieling dier machtige eeuw, die zich 'al levende en strevende, al redeneerende, al fabricceerende, al musiceerende, al stroomende en droomende ontwikkelt.'⁽¹⁾

O welkom dan, driemaal welkom elke verstandige poging om het rad in zijn eerste beweging terug te houden, eer het, wervelend uitgerold, niet meer te stuiten is. Die poging moge dan de lier of de harp, den spiegel der satyre of den geessel der kritiek te baat nemen, zy moge zich GIDS noemen of BRAGA, onderzoek en fantazy of een stem uit de woestijne, zoo zy het Ware en Goede waarachtig wil en krachtig zoekt, zal zy niet vruchteloos blijven voor de Kunst en het Vaderland! -

Al deze overdenkingen doen my niet langer aarzelen, dit blad in de wereld te zenden. Wel ben ik my mijner zwakheid meer dan iemand bewust; maar wellicht wordt er een welsprekender door opgewekt om zijn stem te verheffen, een krachtiger om zich in het wapen te gorden. Vruchtbare sympathie, al ware het by éénen! meer durf, meer mag ik niet hopen.

En hiermede den lezer heil!

January/April 1843.

Nach Wahrheit forschen,
Schönheit lieben,
Gutes wollen,
Das Beste thun.
MENDELSONN's Wahlspruch.

(1) DA COSTA, Voorlezingen over de vier Evangeliën, 1840, 1e Deel, blz. 10.

Een stem uit de woestijne.

I.

O Hollands Muze! schoon, blaauwoogig Kind van 't Noorden,
Met lokken, blond als 't goudgeel strand,
Met lippen, louter zang, met Englenharpakkoorden, -
Beschermgeest eens van 't Vaderland!
Wàr zijt Ge?... O zoete droom: nog ziet mijn ziel u zweven,
Zoo als Ge, voor twee honderd jaar,
De vingers op de harp, den blik tot God geheven,
Ons dektet met uw vleuglenpaar!
Daar wandelt Ge op de zee... hoort d'ijzren vuurmond klateren!
Ziet hoe de Luipaard neder stort!
De Zeeleeuw brult triumf, Monarch der wijde wateren,
Waar iedre golf Uw hymne wordt! -
Daar licht Gy 't slagveld langs, en balsemt met uw kussen
De heidenlijken waar Ge waakt:
Dan kroont Gy ze; en Euroop strooit lauwerblaâren tusschen
De wonden die Ge onsterflijk maakt! -

Daar glimlacht Ge aan den haard, waar Ge alles glans komt geven,
En altijd bede en lofzang vindt,
En, kern van hoofd en hart, en ziel van 't huislijk leven,
Om wieg en sterfbed rozen windt!...
Waar zijt Ge?... Op aard gestort!... De kleedren die u gordden,
Zijn vuil van schuim en stof en slijk!
Gy vielt, ontvleugeld, blind, en sterveling geworden,
Uw vroegre schaâuw-zelfs niet gelijk!
Geen daden roepen u tot zangen meer: 't Verleden
Kleurt u van schaamte gloeiend rood;
Dor, glansloos, werkloos, leêg, slaapdronken is het Heden:
Gy overleeft uw eigen dood!
Gy wierdt een bedelkind, met kakelbonte lompen
En kopren franjes opgefraaid,
Dat, hunkrende om een duit en bibbrende in de klompen,
Het jankend kermisorgel draait! -

II.

Hoort rustloos, dag aan dag, de zwangre persen kraken!
De hoebron ritselt overal.
Maar - is dat de ambrozijn, die vuurgloed op de kaken,
Weelde in de zielen toovren zal?
Zijn dāt de zangen, die, in onze lucht geboren,
Vol melody en hemelvlam,
Tot òns zich richten en òns harte toe behooren,
Gelijk de bloesem aan heur stam?
Waar 't volkskarakter in weêrspiegelt? die 't behoeden
Als met een vaas van kristalijn?
De Natie streelen en veredelen en voeden,
Wijl zy der Natie waarheid zijn?....
Ach, wat er opgaat uit die wit satijnen bladen,
Met glans en klatergoud getooid,
Zijn leêge galmen, die hun nietigheid verraden,
Eer zelfs hun muggenvlerk ontplooit!
't Zijn noten, Gal en Brit angstvallig af geluisterd,
Slaafsch, doelloos, willoos na gebaauwd,

Waaruit, zich-zelf ten spijt, des zangers armoê fluistert,
 Waarop het zweet der onmacht daauwt!
 't Zijn kreeten over niets, 't zijn mijmringen en klachten,
 Waar hartstocht blaakt noch teêrheid schreit;
 Wanschepsels zonder geest, die naar hun einde smachten,
 Dat de onlust hoorens moê verbeidt! -
 Helaas, wàt zagen wy?... in koude rijmen liegen:
 Een SCOTT, een BYRON nagebootst!
 Een matten schemerschijn van ijde glintwormvliegen,
 En ach! één lichtstraal uit het Oost!...
 Diè zonk in wolken weg! - Neen, God zij lof! weêr blinkt hy!
 Hy gloeit, hy bliksemt waar hy gaat:
 Een stroom van hemelsch vuur, een Noorderlicht, omringt hy
 De nachtkim met een dageraad!
 DA COSTA! laatste zoon van 't Koninklijk Geslachte,
 Dat Holland Dichter heeft gekroond!
 Zie, u omzweeft zy nog, de onsterflijke Gedachte,
 Die eens aan d' Aemstel heeft gewoond!
 Op u slaan we allen 't oog, van heilverwachting zwanger,
 Uit wanklank, zwakte en schemering!
 God gaf de Liefde u, Mensch!.. God u 't Genie, o Zanger!..
 God u 't Geloof, o Christen!... ZING! -

III.

Genie, Liefde, en Geloof! Gaaf boven alle gaven!
Drup die de lichtzee Gods ontviel!
Hoogst, zuiverst, langst genot dat sterflijken kan laven,
Drieëenheid van de Dichtrenziel!
Gy zijt het die ontbreekt in deze onze ijsren dagen!
Of - in wat boezem klopt gy nu?...
't Onheilge heeft de hand aan 't Heilige geslagen:
De lier wil zingen zonder u!
Zy hebben 't lichtgewaad der Poëzy geschonden,
Verscheurd den krans der Poëzy!
Zy hebben 't groot geheim, de tooverkunst gevonden,
De kunst- der vaerzensmedery!
Het godlijke wierd spel van ledige oogenblikken,
Ontspanning, kunstgreep, beuzelkraam!
Gelijk zich andren om 't geruite schaakbord schikken,
Gaan zy en - weven rijmen saam!...
Is 't dan, helaas! zoo zoet, in wierookwalm te baden,
Door tafelschuimers toe gezwierd?

Zoo zoet, te sluimren op de valsche lauwerbladen,
Waar dwaze vriendschap meê lauwriert?
Zoo zoet, aan d'oeverkant te floddren in de stroomen,
Waar dwars door 't diep de zwemmer drijft?
Zoo zoet, zich als Poëet de onsterfelijkheid te droomen,
Terwijl men naauwlijks proze schrijft?..
O blindende eigenwaan, die 't menschenkroost doet blaken!
't Slaat nachtuilooen naar de zon!
Het wil al 't groote klein, of zich als 't groote maken,
Ja, God' gelijk zijn, zoo het kon! -

IV.

Zie, 'k wil 't gelooven: soms verrijzen zwarte tijden:
 De dichtzon helt ten ondergang;
 Mat schijnt heur laatste straal ten boezem af te glijden;
 Verdroogd ligt de ader van den zang.
 Zoo ook is deze onze eeuw, die, rustloos voortgedreven,
 De stoomkar naar heur beeldtnis schiep:
 Ze tobt, ze zweet, ze zwoegt: zy wil 't werkdadig leven:
 'Vooruit! door hoog en laag en diep!
 Beweging! goud! vooruit op wervelende raderen
 Der alvermeestrende industrie!
 Zoo klopt haar levenspols, zoo bruist het door heur aderen,
 Vooruit! voor haar geen Poëzie!
 Voor haar geen stil gepeins, geen smeltend Englenfluisteren,
 Geen afgetrokken zielevlucht;
 En wil ze al naar de stem van een der Kunsten luisteren,
 't Zij 't daverend Muzykgerucht!
 Dat zij zoo! Want ik weet: de Sabbathsrust zàl keeren,
 Als weêr de ware zangstroom vliet:

Dan rijst de Poëzy, en schudt de zilvren veêren,
En zingt: 'Gods gaven sterven niet!' -
Maar - dat een domme hoop zijn ongewijde handen
Aan de ingeslapen harp wil slaan,
Zich Dichter noemen durft en walglijke offers branden
In zelfaanbiddende' eigenwaan,
Dat schrijvers zonder ziel en roeping zangen braken,
Elk oogenblik ten rijm gereed,
Den afkeer voên by 't Volk, Gods gaav' belachlijk maken,
Ziet daar wat Heiligschennis heet!...
Een doode is heilig! gaat heur zerk uw rouw bewijzen,
Maar scheurt de bleeke 't graf niet uit,
Om, dansend met haar lijk, bacchantisch rond te krijschen:
'Hoe heerlijk zingt een doode Bruid!' -